

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-70-164>

УДК 657:658

ОСОБЛИВОСТІ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ

FEATURES OF ACCOUNTING AND TAXATION FOR SMALL ENTERPRISES

Джулій Лариса Василівна

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри обліку,
аудиту та оподаткування,
Хмельницький національний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9475-7175>

Гребінська Світлана Іванівна

кандидат економічних наук,
Директор Відокремленого структурного підрозділу
"Хмельницький торговельно-економічний фаховий коледж
Державного торговельно-економічного університету"
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7283-0722>

Ченаш Володимир Сігізмундович

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку, аудиту та оподаткування,
Хмельницький національний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5351-9357>

Dzhulii Larisa, Chenash Volodymyr

Khmelnytsky National University

Hrebinska Svitlana

Separate Subdivision «Khmelnytskyi Professional College of Trade and
Economics of State University of Trade and Economics»

Статтю присвячено дослідженню обліку та оподаткуванню малих підприємств на сучасному етапі соціально-економічного розвитку України. Акцентовано увагу на значущій ролі малих підприємств в стабільності та повоєнному розвитку національної економіки, стимулюванні інновацій в різні галузі народного господарства та сприянні вирішення проблем зайнятості населення. Надана характеристика малих підприємств та мікропідприємств, представлені їхні класифікаційні ознаки згідно вимог чинного законодавства України. Систематизовано основні фактори впливу на систему бухгалтерського обліку і оподаткування на малих підприємствах. Охарактеризовано основні вимоги та переваги для малих підприємств, які є резидентами «Дія Сіті», в площині оподаткування їхньої діяльності. Виділено основні проблеми та напрями удосконалення організації обліку на підприємствах малого бізнесу.

Ключові слова: малі підприємства, облік, оподаткування, спрощена система оподаткування, форми обліку.

The article is devoted to the study of accounting and taxation of small enterprises at the present stage of socio-economic development of Ukraine. The theoretical basis of the study is the scientific works of scientists and the main provisions of the current legislation of Ukraine. The work uses the methods of qualitative and comparative analysis, logical generalization, induction, deduction, abstraction. As a result of the study, key trends encountered by small enterprises in the field of accounting and taxation were identified, and proposals were made to improve the system of accounting and taxation of small enterprises. The article focuses on the significant role of small enterprises in the stability and post-war development of the national economy, stimulating innovations in various sectors of the national economy and contributing to solving employment problems. The importance of high-quality accounting information for timely consideration of possible risks by small enterprises and focusing efforts on their prevention and prevention of losses is shown. At the same time, the accounting system of small enterprises has specific features that need to be taken into account when improving and adapting to modern conditions. A description of small enterprises and

microenterprises is given, their classification features are presented according to the requirements of the current legislation of Ukraine. The differences between the categories of "small enterprises", "small entrepreneurship" and "microentrepreneurship" are shown. The main factors influencing the accounting system and taxation of small enterprises are systematized. The main requirements and advantages for small enterprises that are residents of "Diya City" in terms of taxation of their activities are characterized. The main problems and areas for improving the organization of accounting in small business enterprises are highlighted. It is substantiated that ensuring the stability of legislation and access to modern accounting tools will be the key to increasing the efficiency of this sector of the economy. Given the need to restore the economy after the war, it is important to focus efforts on supporting small enterprises, which are the basis of local development.

Keywords: small businesses, accounting, taxation, simplified taxation system, accounting forms.

Постановка проблеми. Непередбачувані, руйнівні зміни в світовому економічному просторі, що відбуваються під впливом глобальних конфліктів та стрімких трансформацій геополітичного середовища, створюють нові загрозливі виклики як для кожної країни, так і для кожного суб'єкта господарювання. На сьогоднішній день політичне і економічне середовище в Україні є надзвичайно складним у порівнянні із багатьма іншими країнами, оскільки наслідки глобальної пандемії коронавірусу COVID-19 та повномасштабна війна із Росією накладаються на турбулентність економічних процесів, зумовлених становленням інформаційного суспільства та зміною технологічних укладів. За таких умов на особливу увагу заслуговують малі підприємства, які впродовж тривалого періоду часу відіграють значущу роль в стабільності національних економік. Розвиток малого підприємництва стимулює інновації в різні галузі народного господарства та сприяє послабленню монополізму, вирішує проблему зайнятості населення, позитивно впливає на якісну характеристику і обсяг валового внутрішнього продукту, забезпечує швидку реалізацію інноваційних пропозицій. Оцінювання зовнішніх викликів, врахування можливих ризиків малими підприємствами та зосередження зусиль на їх попередженні і недопущенні збитків є одним із найважливіших завдань управлінської системи, ключові позиції в якій посідають облік та оподаткування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Теоретичною основою дослідження за даним напрямом є наукові праці вчених, які присвячені актуальним питанням обліку і оподаткування малих підприємств.

К. І. Сімаков, О. К. Сімакова розкривають основні аспекти організації бухгалтерського обліку в Україні в сучасних умовах господарювання, акцентуючи увагу на тому, що зародження постіндустріальної економіки супроводжується появою нового важливого виробничого ресурсу, такого як набуті знання

та вироблена інформація, які визнаються особливим об'єктом обліку, продуктом господарської діяльності та потребують проведення подальших досліджень [12]. В. В. Муравський розкриває особливості та переваги застосування комп'ютерно-комунікаційної форми обліку для підприємств різних галузей [8]. Я. В. Олійник здійснює оцінку стану нормативно-правового забезпечення бухгалтерського обліку суб'єктів малого бізнесу в Україні та визначає напрями створення сприятливих умов для розвитку системи обліку малих підприємств. К. В. Стасюкова досліджує проблеми та напрями удосконалення організації обліку на підприємствах малого бізнесу [11].

Питання бухгалтерського обліку, оподаткування і звітності залишаються надзвичайно актуальними для суб'єктів малого бізнесу. Протягом тривалого періоду часу нормативні документи з регламентації обліку підприємницької діяльності та її оподаткування періодично зазнають змін, які нерідко бувають суперечливими та викликають неоправдані затрати на їх реалізацію, що негативно впливає на кінцевий результат діяльності підприємства. Відповідно, одним із головних викликів на сьогодні є нестабільність нормативно-правової бази і в умовах повномасштабної війни України із Росією, що ускладнює прогнозування та планування діяльності. Наприклад, у 2023 році в Україні було внесено понад 15 суттєвих змін до податкового законодавства, що вимагало оперативного реагування з боку підприємців [3].

Водночас система обліку малих підприємств має специфічні особливості, які потребують врахування при її вдосконаленні та адаптації до сучасних умов.

Мета статті. Метою дослідження є визначення особливостей бухгалтерського обліку та оподаткування малих підприємств на сучасному етапі соціально-економічного розвитку нашої країни.

Виклад основного матеріалу дослідження. Стієкість вітчизняної економіки на

сьогоднішній день, а також забезпечення її стабільності та конкурентоздатності в повенний період виступатиме основним завданням економічної політики України. Впродовж останніх десятиліть практика ефективного розвитку економіки в багатьох країнах світу засвідчує, що одним із факторів стрімкого економічного розвитку є сфера малого бізнесу. Відповідно, розвиток малих підприємств є важливим чинником економічного зростання в Україні, оскільки саме цей сектор забезпечує значну частину зайнятості населення, сприяє інноваціям та розширенню підприємницької активності. В свою чергу, розвиток малого підприємництва потребує державної підтримки через законодавче врегулювання системи обліку та оподаткування.

Система обліку малих підприємств в Україні регулюється рядом нормативно-правових актів, серед яких найважливішими є Податковий кодекс України (далі – ПКУ), Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» та Національні положення (стандарты) бухгалтерського обліку. Слід зазначити, що згідно чинного законодавства України, підприємство – це самостійний суб'єкт господарювання, створений компетентним органом державної влади або органом місцевого самоврядування, або іншими суб'єктами для задоволення суспільних та особистих потреб шляхом систематичного здійснення виробничої, науково-дослідної, торговельної, іншої господарської діяльності в порядку, передбаченому Господарським Кодексом та іншими законодавчими документами [1]. Організаційна структура кожного малого підприємства визначається власником та управлінським персоналом підприємства. Організаційна структура підприємства, яке є резидентом Дія Сіті, визначається ним самостійно з урахуванням положень закону України «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні».

Категорія «малі підприємства» тісно переплітається із категорією «мале підприємництво» та «мікропідприємництво». Визначимо критерії розмежування даних категорій на підставі чинного законодавства (табл. 1).

Отже, малі підприємства, що пройшли державну реєстрацію як юридичні особи, та відповідають зазначеним критеріям, мають право на державну підтримку, і можуть за власним вибором перебувати як на спрощеній, так і на загальній системі оподаткування. Згідно ПКУ, малі підприємства (будь-якої організаційно-правової форми) за умови вибору

спрощеної системи оподаткування належать до третьої групи платників єдиного податку, при цьому кількість осіб, які перебувають у трудових відносинах із платником єдиного податку, не обмежується, а обсяг доходу у таких юридичних осіб не повинен перевищувати 1167 розмірів мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня податкового (звітного) року. Також спрощена система подання фінансової звітності для малих підприємств згідно НП(С)БО 25 «Спрощена фінансова звітність» [5] передбачає скорочення кількості форм фінансової звітності та використання спрощених підходів до ведення обліку. Згідно чинного законодавства України, яким регулюється організація бухгалтерського обліку на малих підприємствах, вони можуть обирати такі форми ведення обліку як комп'ютерну, журнально-ордерну, просту та спрощену.

Зазначимо, що ті малі підприємства, які є резидентами «Дія Сіті», мають особливий режим оподаткування, відмінний від спрощеної системи оподаткування платників єдиного податку третьої групи. До резидентів «Дія Сіті» належать фірми, які офіційно зареєстровані за спеціальним правовим та податковим режимом, створеним для розвитку ІТ-галузі в Україні. «Дія Сіті» є спеціальною екосистемою, яка пропонує унікальні умови для ІТ-компаній, стартапів, R&D-центрів та інших підприємств, які працюють у сфері цифрових технологій. Основні вимоги та переваги для резидентів «Дія Сіті» наступні (рис. 1). Цей режим оподаткування створено для стимулювання ІТ-бізнесу в Україні та залучення інвестицій у галузь технологій. Разом із тим, варто зазначити, що законодавство у сфері обліку та оподаткування може часто змінюватися, тому необхідно регулярно перевіряти актуальність інформації та консультиватися із фахівцями для забезпечення відповідності системи обліку і оподаткування чинним вимогам.

Також варто зазначити, що під впливом наслідків пандемії коронавірусу COVID-19 та повномасштабної війни із Росією багато малих підприємств переходять на дистанційне ведення бухгалтерського обліку, включаючи аутсорсинг, фріланс та ін. В умовах переміщення висококваліфікованих кадрів за межі України, такий формат ведення обліку створює сприятливі умови для збереження інтелектуального капіталу, а також для формування нових способів комунікацій, запровадження цифрових технологій, можливостей

Таблиця 1

**Критерії малих підприємств та суб'єктів малого підприємництва,
визначених чинним законодавством України**

Види суб'єктів господарювання	Нормативно-правовий документ
Суб'єкти малого підприємництва	
Фізичні особи, зареєстровані в установленому законом порядку як фізичні особи – підприємці, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України;	Господарський кодекс України
Юридичні особи – суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України.	Господарський кодекс України
Малі підприємства	
Малі підприємства, які не відповідають критеріям для мікропідприємств та показники яких на дату складання річної фінансової звітності за рік, що передуює звітному, відповідають щонайменше двом із таких критеріїв: балансова вартість активів – до 4 мільйонів євро включно; чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) – до 8 мільйонів євро включно; середня кількість працівників – до 50 осіб включно.	Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»
Суб'єкти мікропідприємництва	
Фізичні особи, зареєстровані в установленому законом порядку як фізичні особи – підприємці, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 10 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 2 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України;	Господарський кодекс України
Юридичні особи – суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 10 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 2 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України.	Господарський кодекс України
Мікропідприємства	
Мікропідприємствами є підприємства, показники яких на дату складання річної фінансової звітності за рік, що передуює звітному, відповідають щонайменше двом із таких критеріїв: балансова вартість активів – до 350 тисяч євро включно; чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) – до 700 тисяч євро включно; середня кількість працівників – до 10 осіб включно.	Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»

Джерело: побудовано авторами за [1; 4]

вільної та оперативної передачі інформації і організації віддаленого доступу до неї. Це підвищує ефективність інформаційного забезпечення управлінської діяльності малого підприємства.

Висновки. Розвиток системи обліку малих підприємств в Україні потребує комплексного підходу, який включатиме як спрощення адміністративних процедур, так і підтримку цифровізації та навчання підприємців. Забезпечення стабільності законодавства та доступу до сучасних інструментів обліку стане запорукою зростання ефективності цього сектора економіки. Враховуючи потребу у відновленні економіки після війни, важливо зосередити зусилля на підтримці малих підприємств, які є основою місцевого розвитку. Інтеграція сучасних рішень у сфері обліку та навчання допоможе закласти міцну основу для економічного зростання.

чення стабільності законодавства та доступу до сучасних інструментів обліку стане запорукою зростання ефективності цього сектора економіки. Враховуючи потребу у відновленні економіки після війни, важливо зосередити зусилля на підтримці малих підприємств, які є основою місцевого розвитку. Інтеграція сучасних рішень у сфері обліку та навчання допоможе закласти міцну основу для економічного зростання.

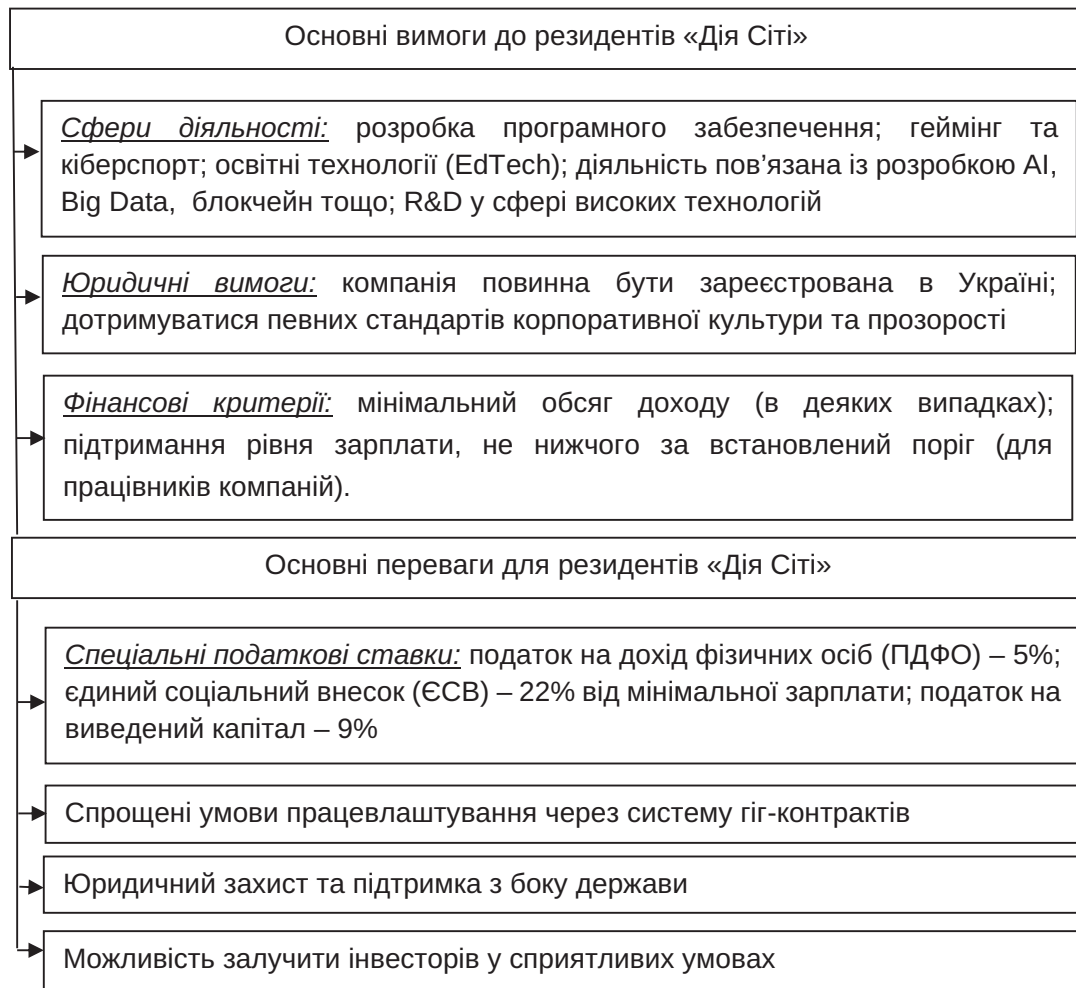

Рис. 1. Основні вимоги та переваги для резидентів «Дія Сіті»

Джерело: побудовано авторами за [3; 8]

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Господарський кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
2. Державний комітет статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
3. Журнал «Дебет_Кредит». URL: <https://news.dtkk.ua/society/economics/95646-kritichno-vazlivi-pidprijemstva-maiut-pidtvverditi-svii-status>
4. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>
5. НП(С)БО 25 «Спрощена фінансова звітність» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0161-00#Text>
6. Муравський В. В. Комп'ютерно-комунікаційна форма обліку : монографія. Тернопіль : ТНЕУ, 2018. 486 с.
7. Олійник Я. В. Оцінка стану нормативно-правового забезпечення бухгалтерського обліку суб'єктів малого бізнесу в Україні. *Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Сер. : Економіка*. 2012. Вип. 19. С. 187–190. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoa_2012_19_46
8. Податковий кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/>
9. Сімаков К. І., Сімакова О. К. Особливості організації бухгалтерського обліку в Україні в сучасних умовах господарювання. URL: <http://www.evd-journal.org/download/2022/01/04-Simakov.pdf>
10. Скрипник, С., Лавров, Р., & Шепель, І. (2023). Облік і оподаткування суб'єктів малого підприємництва. *Економіка та суспільство*, (52). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-52-61>
11. Стасюкова К. В. Проблеми організації бухгалтерського обліку на підприємствах малого бізнесу. *Економіка харчової промисловості*. 2016. Т. 8, Вип. 3. С. 52–56. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/echp_2016_8_3_9
12. Voynarenko M., Yemchuk L., Dzhuliy L. New Realities of the Enterprise Management System Information Support: Economic and Mathematical Models and Cloud Technologies. *Journal of Information Technology*

Management (JITM). 12(3), 4460. Homepage: [article_76293_2b4c5c486fcfbc80da9425d1aaea160.pdf/](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text). DOI: 10.22059/JITM.2020.76293.

REFERENCES:

1. Commercial Code of Ukraine. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
2. State Statistics Committee of Ukraine. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
3. Journal "Debet_Credit". URL: <https://news.dtki.ua/society/economics/95646-kriticno-vazlivi-pidprijemstva-maiut-pidtvorditi-svii-status>
4. Law of Ukraine "On Accounting and Financial Reporting in Ukraine". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>
5. NP(S)BO 25 "Simplified Financial Reporting" URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0161-00#Text>
6. Muravsky V. V. (2018) Computer-Communication Form of Accounting: Monograph. Ternopil: TNEU. 486 p.
7. Oliynyk Ya. V. (2012) Assessment of the state of regulatory and legal support for accounting of small business entities in Ukraine. *Scientific notes of the National University "Ostroh Academy"*. Ser.: Economics. Issue 19. P. 187–190. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoa_2012_19_46
8. Tax Code of Ukraine. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/>
9. Simakov K. I., Simakova O. K. Peculiarities of accounting organization in Ukraine in modern economic conditions. URL: <http://www.evd-journal.org/download/2022/01/04-Simakov.pdf>
10. Skrypnyk, S., Lavrov, R., & Shepel, I. (2023). Accounting and taxation of small businesses. *Economy and Society*, (52). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-52-61>
11. Stasyukova K. V. (2016) Problems of organizing accounting in small business enterprises. *Economics of the Food Industry*. Vol. 8, Issue 3. P. 52–56. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/echp_2016_8_3_9
12. Voynarenko M., Yemchuk L., Dzhuliy L. New Realities of the Enterprise Management System Information Support: Economic and Mathematical Models and Cloud Technologies. *Journal of Information Technology Management* (JITM). 12(3), 4460. Homepage: [article_76293_2b4c5c486fcfbc80da9425d1aaea160.pdf/](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text). DOI: 10.22059/JITM.2020.76293